

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Jõustumise kp:
Avaldamismärge:

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
otsus
algtekst
20.06.2012
RT I, 25.06.2012, 2

Riigilõivuseaduse § 57 lg 1 ja lisa 1 viimase lause põhiseaduslikkuse kontroll

Vastu võetud 20.06.2012

R I I G I K O H U S PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUMKOHTUOTSUSEesti
Vabariigi nimel**Kohtuasja number**3-4-1-10-12**Otsuse kuupäev**20. juuni 2012**Kohtukoosseis**Eesistuja Märt
Rask, liikmed Henn Jõks, Ott Järvesaar, Lea Laarmaa ja Jüri Põld**Kohtuasi**Riigilõivuseaduse § 57 lg 1 ja
lisa 1 viimase lause põhiseaduslikkuse kontroll**Menetluse alus**Tallinna Ringkonnakohtu 19. aprilli 2012. a
kohtumäärus tsiviilasjas nr 2-11-42142**Asja läbivaatamine** Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON Tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks riigilõivuseaduse (RT I, 23.03.2011, 1; RT I, 02.03.2012, 5) § 57 lg 1 koostoimes lisa 1 viimase lausega osas, milles tsiviilasjas hinna puhul üle 639 116 euro 48 senti tuleb hagiavalduselt tasuda riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867 eurot 47 senti. ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK 1. First Telecom Trading OÜ (registrikood 10620229) esitas 7. septembril 2011 Harju Maakohus hagi Arnout Dirk Lugtmeijeri vastu alusetult saadud 1 000 000 euro tagastamiseks ja viivise saamiseks. Riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lg 1 ja lisa 1 viimase lause alusel tuli tsiviilasjas hinna puhul üle 639 116 euro 48 senti tasuda hagiavalduselt riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867 eurot 47 senti. Praegusel juhul tuli tasuda riigilõivu 30 000 eurot. Hageja riigilõivu ei tasunud ja taotles selle riigilõivumäära põhiseaduse vastaseks tunnistamist ning kohaldamata jätmist. 2. Harju Maakohus jättis 14. septembri 2011. a määrusega hagiavalduse käiguta ja kohustas hagejat tasuma riigilõivu 30 000 eurot 14 päeva jooksul alates määruse kätetoimetamisest. Kohus leidis, et ei ole alust algatada põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetlust selle riigilõivumäära üle. Hageja 28. septembril 2011 esitatud taotluse alusel pikendas maakohus riigilõivu tasumise tähtaega 14 päeva võrra. Hageja riigilõivu tähtaegselt ei tasunud. Harju Maakohus keeldus 21. oktoobri 2011. a määrusega tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 371 lg 1 p 10 alusel hagi menetlusse võtmast. 3. First Telecom Trading OÜ esitas maakohu määruse peale määruskaebuse, milles palus määruse tühistada. Hageja põhjendas taotlust hagiavalduselt tasuda tuleva riigilõivu määra põhiseadusvastasusega. 30 000 euro suurune riigilõiv on ilmselgelt ebamõeldukas. 4. Harju Maakohus võttis määruskaebuse menetlusse, jättis selle rahuldamata ja edastas TsMS § 663 lg 5 alusel Tallinna Ringkonnakohtule. 5. Tallinna Ringkonnakohus jättis 19. aprilli 2012. a määrusega kohaldamata alates 24. märtsist 2011 kehtivas redaktsioonis RLS § 57 lg 1 koostoimes lisa 1 viimase lausega osas, milles tsiviilasjas hinna puhul üle 639 116 euro 48 senti tuleb hagiavalduselt tasuda riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867 eurot 47 senti. Ringkonnakohus rahuldab määruskaebuse ja tühistas Harju Maakohu 21. oktoobri 2011. a määruse ning saatis tsiviilasja menetlusse võtmise otsustamiseks maakohule. Ringkonnakohus leidis, et hageja peab tasuma hagilt riigilõivu riigilõivuseaduse lisa 1 tabeli viimase rea järgi 19 173 eurot 49 senti. Tallinna Ringkonnakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 20. aprillil 2012. TALLINNA RINGKONNAKOHTU MÄÄRUS 6. Hagiavalduselt tasuda tulev riigilõiv riivab praegusel juhul juriidilise isiku õigust pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse (põhiseaduse (PS) § 15 lg 1). Riive eesmärkideks on riigi tehtava toimingute kulutuste hüvitamine toimingute osaliste poolt ja menetlusökonoomia. 7. Tasuda tuleva riigilõivu määr on menetlusökonoomia eesmärgil sobiv ja vajalik abinõu. Hagiavalduselt tasuda tulev riigilõiv piirab Eesti majanduslikku olukorda arvestades ebamõeldukalt First Telecom Trading OÜ kohtusse pöördumise õigust. Kõrget riigilõivu ei kaalu üles võimalus saada menetlusabi. Üldjuhul peaks kohtusse pöörduja suutma ise tasuda riigilõivu ja menetlusabi taotlemine peaks olema erand. Seda ei kaalu üles ka eeldus, et hagi rahuldamise korral mõistetakse riigilõiv kustjalt hagejale välja. Hageja kannab riigilõivu tagasisaamise riski. Samuti pole kõigi hagide puhul edulootus 100%-line. Menetlusökonoomia eesmärk on saavutatav ka oluliselt madalamate riigilõivudega ja pahatahtlikult esitatud hagide menetlemist on võimalik vältida menetluslike abinõudega. MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED Riigikogu 8. Riigikogu põhiseaduskomisjon leiab, et riigilõivudega riivatavaks põhiõiguseks on igaühe õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. PS § 15 lg-s 1 sätestatud põhiõigus peab tagama isikule kohtusse ligipääsu iga tema õiguse ja vabaduse rikkumise korral. Riive legitiimseteks eesmärkideks on menetlusosalise osavõtt õigusemõistmise kulutuste kandmisest ja menetlusökonoomia. Arvestades riigilõivu ja nõude suurust ning Riigikohtu seniseid seisukohti, on praegune riigilõiv põhiseadusega vastuolus. First Telecom Trading OÜ 9. RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 viimane lause oma koosmõjus on vastuolus PS § 11 lg-ga 2 osas, milles nähakse ette kohustus tasuda tsiviilasjas hagiavalduselt hinna puhul üle 639 115 euro 48 senti riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast. Arnout Dirk Lugtmeijer 10. A. D. Lugtmeijer leiab, et üldiselt on Eestis kehtivad riigilõivud kohtusse pöördumisel ülemäära kõrged ja takistavad ebaproportsionaalselt õiguste kohtulikku kaitset, eriti füüsilisest isikust hagejate

puhul. Kõrged riigilõivud võivad olla vastuolus PS § 15 lg-ga 1.11. Praeguses asjas ei näe kostja pahatahtliku hagi menetlemise vältimiseks muud tõhusat abinõu peale riigilõivu. Alusetu nõude esitamine ja menetlemine mitte üksnes ei koorma kostjat tarbetu menetlusega, vaid on ka suunatud isiklikult kostja kui tuntud ja laitmatu renomeega ärimehe maine kahjustamisele, sest hagiavaldusest pärinevad ebaõiged väited ja nõuded väidetava kostja võla kohta on paratamatult kandunud kohtulahendite kirjeldavasse ossa, ilma et kostjal oleks olnud võimalik vastuväiteid esitada. 12. Kostja palub, et Riigikohus mainiks tulevase lahendi kirjeldavas osas kostja vastuväiteid hageja esitatud nõudele. Vastasel korral saaksid seal kajastatud üksnes hageja ebaõiged väited. Kostjal ei ole olnud võimalust oma seisukohti üheski varasemas menetlusetapis esitada. Õiguskantsler 13. RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 nende koostoimes osas, mille kohaselt tuleb 1 000 000 euro suuruse hagihinna puhul tasuda riigilõivu 30 000 eurot, on vastuolus PS § 15 lg-s 1 ettenähtud kohtusse pöördumise õiguse ning PS §-s 11 sätestatud proportsionaalsuse põhimõttega. 14. Riivatud on PS § 15 lg 1 esimeses lauses sisalduv kohtusse pöördumise õigus. Kuna see on üheks põhiseadusega kõrgeimat kaitset vajavaks õiguseks, saab selle kasutamist piirata üksnes mõni teine sama tasandi õigus või põhiseaduslik väärtus. Seetõttu on selle õiguse piiramine lubatav üksnes menetlusökonoomia eesmärgil. See kehtib ka tsiviilkohtumenetluse jaoks, kus üle erahuvi seisab avalik huvi, et kohus teeks õigeid ja õiglaseid otsuseid. 15. Riigilõiv on sujuva kohtumenetluse saavutamisel üksnes üks komponent paljudest. See on olemuslikult piirang, mitte takistus kohtusse pöördumisel. Riigilõiv 30 000 eurot on ülemäära kõrge piirang kohtusse pöördumiseks. Justiitsminister 16. Riigilõivuseaduse § 57 lg 1 ja lisa 1 viimane lause on põhiseadusega kooskõlas. Riivatud on kohtusse pöördumise õigust (PS § 15 lg 1) ja omandipõhiõigust (PS § 32). 17. Riigilõivud on kehtestatud menetlusökonoomia tagamiseks. Menetlusökonoomia on põhiseaduslik õigusväärtus, mille mõningane kitsendamine on õiguskindluse ja kohtusüsteemi ülekoormuse vältimiseks vajalik. Riigilõiv peab tagama, et isik kaaluks enne kohtusse pöördumist põhjalikult ressursimahuka kohtumenetluse alustamist. Tsiviilkohtumenetluse eesmärk ei ole tagada võimalikult rohket hagidega pöördumist tsiviilkohtusse, vaid tagada lünkadeta hagiõigus isiku oluliste õiguste kaitseks. Hagiõigust võib kuritarvitada põhjendamatute ja liialdatud kahjunõuete esitamisega ning selle piiramine riigilõivu abil on demokraatlikus ühiskonnas lubatud. 18. Hagi lõivustamist liigsete ja ilmselt põhjendamatute, kohut koormavate kaebuste menetlemise vältimiseks võib pidada tsiviilkohtumenetluses menetlusökonoomia printsiibi tagamisel vältimatuks meetmeks. Seega on hagi lõivustamine asjassepuutuvas määras menetlusökonoomia tagamiseks sobiv abinõu. Olukorras, kus lõivustamisega võrreldavaid ja sama tulemuslikke meetmeid selle eesmärgi saavutamiseks valida ei ole, on lõivustamine vältimatu meede. 19. Riigilõivu üheks eesmärgiks tsiviilasjades on kohtupidamisele tehtavate riigi kulutuste hüvitamine. Riigilõivuseaduse lisa 1 sätestatud riigilõivumääradega sooviti muuta riigilõivud tsiviilasjade lahendamisel võimalikult kulupõhiseks. Näiteks katsid riigilõivumäärad kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivuseaduse alusel ligikaudu 90% tsiviilkohtumenetluse kuludest, millest tulenevalt ülejäänud 10% jäi maksumaksja kanda. Sellest järeldub ka RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 alusel kehtestatud riigilõivumäärade ratsionaalne põhjendus. Tulenevalt sellest, et tsiviilkohtumenetluses on kohtu rolliks õiguskaitse, õigusemõistmine ja õigusrahu pakkumine omavahel kokkuleppele mitte jõudnud pooltele, on põhjendatud tsiviilvaidlustega seotud kulude katmine kohtuasja poolte kohtukuludega, selle asemel et asetada see koormis maksumaksjale. 20. Justiitsminister ei nõustu väitega, et lõivude kehtestamisega on loodud olukord, kus piiratakse isikul tema eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks kohtusse pöörduda ning seeläbi piiratakse isiku õigust tõhusale õiguskaitsele. TsMS § 180 lg 1 p 1 järgi võib kohus isiku taotlusel vabastada isiku täielikult või osaliselt riigilõivu tasumisest riigituludesse või määrata p 2 järgi riigilõivu tasumise osamaksetena kindla tähtaja jooksul. Sellisel juhul peab kohus paratamatult andma ühtlasi eelhinnangu hageja õiguste kaitse vajalikkuse ja olulisuse kohta. Seega olukorras, kus on olemas õiguslik mehhanism maksejõuete isiku riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks, ei saa pidada kõnealuseid riigilõivumäärasid ebaproportsionaalselt suurteks ega PS § 15 lg-st 1 ja §-st 32 tulenevaid õigusi rikkuvaks. Rahandusminister 21. Rahandusminister märgib, et riigilõivuseaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadusega muudetakse kehtivat riigilõivuseadust selliselt, et riigilõive alandavad ja nendega seotud muudatused jõustuvad 1. juulil 2012. PÕHISEADUSEGA VASTUOLUS OLEVAKS TUNNISTATUD SÄTTED 22. Riigilõivuseaduse (RT I, 23.03.2011, 1; RT I, 02.03.2012, 5) § 57 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine“ lg 1: „(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.“ 23. „Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (EURODES)